

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นข้อกำหนด เป็นโครงการ เป็นกิจกรรม เป็นประสบการณ์ ฉะนั้นถ้าจะเปรียบหลักสูตรก็เหมือนเข็มทิศในการเดินเรือ หรือหลักสูตรเป็นพาหนะที่จะนำการศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าประสงค์ ถ้าไม่มีหลักสูตรก็เปรียบเสมือนเรือเหินทะเลไม่มีหางเสือ สุดแต่เรือจะไปบังคับไม่ได้ หลักสูตรมีส่วนช่วยทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงช่วยพัฒนาการศึกษา ผู้มีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตรควรจะได้พิจารณาถึง การที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการรู้จักตนเอง คนพบตัวเอง มีความรับผิดชอบและแปลความคิดไปสู่การกระทำอย่างรอบคอบในแนวความคิดที่เรียกว่า คิดเป็นและทำเป็น หลักสูตรเป็นรูปแบบของการสื่อสารความรู้ การแปล การถ่ายทอด และการให้ประสบการณ์การศึกษาอย่างมีหลักเกณฑ์ (กาญจนา คุณาภิษ 2521 : 6)

ในกระบวนการเรียนการสอนนั้น หลักสูตรถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เพราะหลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดว่า ตลอดเวลาครั้งหนึ่งในชีวิตสถาบันอุดมศึกษาของนิสิตนักศึกษา นั้น เขาจะต้องเรียนรู้อะไร แค่ไหน ในส่วนที่ผู้สอนก็จะทราบได้ว่าเนื้อหา และประสบการณ์อะไรที่ควรจะให้กับผู้เรียน โดยปกติการทำความเข้าใจในเรื่องของหลักสูตรอุดมศึกษานั้น จะเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจถึงลักษณะและหน้าที่ของคนที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบอย่างไร แล้วจึงกำหนดเนื้อหาวิชาไปคานั้น ซึ่งเนื้อหาก็จะมี 2 กลุ่ม คือวิชาทั่วไปและวิชาชีพ ในการพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษานั้น อาจารย์ผู้สอนเองมีบทบาทอย่างมาก ทั้งในการปรับปรุงและการปฏิบัติให้เกิดผล ไม่ว่าจะปรับปรุงในแง่ใด ตัวผู้เรียนวิชาการในสาขานั้นและความต้องการของสังคมย่อมมีบทบาทอย่างสำคัญเสมอในการพัฒนาหลักสูตร การสอนในระดับอุดมศึกษาที่ดีและมีประสิทธิภาพจึงต้อง เป็นการสอนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ เข้าใจหลักสูตรและสอดคล้องกับวิชาต่าง ๆ กันทั้งหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

คำว่า "หลักสูตร" ได้มีนักการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศให้ความหมายของคำนี้ไว้มากมาย ๗ ลักษณะในส่วนที่เป็นความหมายที่ใช้ในระบบการศึกษา ตามที่แคมป์เบลล์ (Campbell) กล่าวไว้คือ กิจกรรมทั้งหลายที่คณะครูหรือในบางกรณีด้วยความร่วมมือกับประชาชน ประมวลขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และเพื่อใช้เป็นแนวสำหรับประเมินผลโครงการสอนของโรงเรียน (Ronald Campbell F., 1971 : 143) ส่วนทาบากล่าวถึงหลักสูตรว่า "หลักสูตรทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรในสาขาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือมัธยมศึกษาตอนปลายที่สำคัญคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา มีการเลือกและจัดเนื้อหา แนวการสอนและประสบการณ์การเรียนรู้ ตลอดจนวิธีการวัดผลด้วย" (Hilda Tabe, 1962 : 10) ซึ่งจะเป็นความหมายในแนวทางเดียวกับปทีป เมฆาคุณวุฒิ ที่ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตรเป็นแผนการเรียนการสอนซึ่งประกอบด้วยจุดมุ่งหมายของการศึกษา วิธีการเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย หมายถึงการพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมรวม และเรียบเรียงเนื้อหาประสบการณ์ ตลอดจนการวางแผน (ปทีป เมฆาคุณวุฒิ ม.ป.ป. : 1) นอกจากนั้นแล้วถ้าหากจะกล่าวเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องในระดับอุดมศึกษาแล้ว ความหมาย ของหลักสูตรจะเน้นเป็นพิเศษที่ส่วนของเนื้อหาและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเนื้อหารวมทั้งกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อเนื้อหา ดังกล่าว โดยที่จะมีความสัมพันธ์กับการสอน ซึ่งเป็นภาคปฏิบัติของหลักสูตร การสอนจะเป็นการขยายและกระจายเนื้อหาไปสู่ผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ (ไพฑูริย์สินดารัตน์ 2522 : 50) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหลักสูตรจะเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของกระบวนการทางการศึกษา เพราะเป็นตัวกำหนดให้ผู้เรียนไปถึงจุดหมายปลายทางได้หรืออีกนัยหนึ่ง หลักสูตรจะบอกให้ทราบถึงทิศทางที่ผู้เรียนและผู้สอนต้องปฏิบัติ เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายของสถานศึกษานั้น (Brubacher, 1969 : 155 อ้างใน สมคิด รัชศาสตร์ 2519 : 33-34)

โดยสรุป จากความหมายหลาย ๆ ทรรศนะตามที่กล่าวมาสามารถสรุปความหมายของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตรเป็นประมวลประสบการณ์ที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระวิชาการ แนวทางการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ขอบข่ายของเนื้อหาและประสบการณ์ของการเรียนรู้ ที่แสดงออกมาให้ทราบโดยการจัดหมวดวิชา รายวิชาหรือหน่วยการสอน

ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดไว้ให้ ซึ่งแต่ละส่วนจะต้องสัมพันธ์กัน เพื่อจะทำให้ผลผลิต คือ ผู้เรียนมีคุณลักษณะความสามารถตรงตามที่สถานและหลักสูตรได้คาดหวังไว้

แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร

กูค (Good 1945 : 13) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. กลุ่มรายวิชา ที่จัดไว้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาให้จบชั้น หรือ ได้รับประกาศนียบัตร ในสาขาวิชาเอกที่ศึกษา ตัวอย่าง เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลศึกษา
2. แผนโดยทั่วไปทั้งหมดของเนื้อหา หรือสิ่งที่จะสอนที่สถานศึกษาจัดให้แก่ ผู้เรียนให้บรรลุถึงคุณภาพ เพื่อให้จบชั้นหรือได้รับประกาศนียบัตร หรือเข้าสู่สาขาวิชาชีพ หรืออาชีพ
3. กลุ่มประสบการณ์การศึกษา ภายใต้การแนะแนวของสถานการศึกษา ที่ออกแบบให้การฝึกหัด และประสบการณ์ที่ผู้เรียน เพื่อที่เขาออกไปดำรงชีวิต ในสังคมหรือมีคุณภาพสำหรับวิชาชีพ

โบแคม (Beauchem 1975 : 196) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง แผนงาน ที่อธิบายถึงขอบข่ายและการจัดการเตรียม โปรแกรมการศึกษา ในสถานการศึกษาในแผนงานอาจประกอบด้วย ข้อความที่บอกถึงความต้องการเป็นหลัก ที่เป็นแนวทางสำหรับวางแผนการสอน วัตถุประสงค์ของสถานการศึกษา โครงสร้าง เนื้อหา สาร และกระบวนการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการประเมินคุณค่า ประสิทธิภาพ ของหลักสูตร และระบบของหลักสูตร

เอนก เพ็ชรอนุกุลบุตร (2524 : 13) สรุปว่าหลักสูตรในประเด็นที่กว้าง หมายถึง แผนการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียน หลักสูตรในความหมายที่แคบ หมายถึง โปรแกรมทางการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยโปรแกรมการเรียนอันหมายถึง รายวิชา หรือ ภาควิชาที่จัดไว้เป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาคำโปรแกรมนั้นแล้ว จะมีคุณสมบัติ ตามที่มุ่งหวังไว้และส่วนที่สอง คือ โปรแกรมกิจกรรมที่จะให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ ตามโปรแกรมการเรียนที่ตั้งไว้

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524 : 20-21) ได้กล่าวถึงหลักสูตรว่า ในทางปฏิบัติการให้นิยาม และความหมายมักจะแตกต่างกันไป ตามระดับของการศึกษา เพราะขอบ เขตหน้าที่ และภาระของการศึกษาในแต่ละระดับนั้นแตกต่างกัน ในวงการศึกษาระดับประถม การให้ความหมายของหลักสูตร มักครอบคลุมประสบการณ์ทั้งหมด และทุกอย่างที่โรงเรียนจัดขึ้น เพราะเด็กอยู่ในสายตา และการดำเนินการของครู ตลอดเวลา สูงขึ้นมาในระดับมัธยม การทำความเข้าใจเรื่องหลักสูตร เปลี่ยนไปทางเล็กน้อย โดยหลักสูตรจะหันมาเน้น เรื่องของ เนื้อหา และกิจกรรมในห้องเรียนมากขึ้น และมีการแยกกิจกรรมนอกห้องเรียนออกมาเป็นกิจกรรม นอกหลักสูตรหรือเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ที่เข้าใจกันในปัจจุบัน แต่เมื่อมาถึงระดับอุดมศึกษา หลักสูตรจะหันมาเน้นพิเศษในเรื่องของ เนื้อหา และองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ เนื้อหารวมทั้งกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อ เนื้อหาดังกล่าว ทั้งนี้เพราะชีวิตนอกห้องเรียน นอกเหนือจากเนื้อหาแล้ว อาจารย์จะมีบทบาทน้อย ผู้เรียนยอมมีอิสระที่จะรับและเลือกโดยเสรี

สรุปความหมายของหลักสูตร ในระดับอุดมศึกษา อาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรหมายถึง เอกสารที่กำหนด โครงการทางการศึกษา ซึ่งครอบคลุมถึงจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา รายวิชา กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับ เนื้อหาวิชา และรายวิชาเหล่านั้น

องค์ประกอบของหลักสูตร

ทาบ (Taba 1962 : 10) กล่าวว่า หลักสูตรไม่ว่าจะมีรูปแบบใดก็ตาม ควรมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชา และจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา
3. ขบวนการเรียนการสอน
4. โครงการประเมินผลตามหลักสูตร

กองวิชาการ (2521 : 1-3) สรุปองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตรแม่บท ได้แก่ ข้อกำหนดซึ่งประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย และแนวทางของการศึกษา โครงสร้างของเนื้อหาสาระ ซึ่งประกอบด้วยหมวดวิชา หรือกลุ่มวิชา เนื้อหาวิชา อัตราเวลาเรียน แนวทางการสอน และการประเมินผลการเรียน

2. เอกสารหรือวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ เอกสาร และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ครูใช้สอนและนักเรียนใช้ เช่น หนังสือ แบบเรียน คู่มือครู แผนการสอน และวัสดุอุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอน

3. กิจกรรมการเรียน ได้แก่ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของทั้งผู้สอนและนักเรียน เช่น การสอนให้คนควา การศึกษานอกสถานที่ และการทำกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ที่ผู้สอน ผู้เรียน และผู้บริหาร เป็นผู้ปฏิบัติ

เอนก เพ็ชรอนุกุลบุตร (2524 : 123-124) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ส่วน โดย 2 ส่วนแรกเป็นองค์ประกอบหลัก 3 ส่วนหลังเป็นองค์ประกอบเสริมดังนี้

1. จุดมุ่งหมาย และจุดประสงค์ของหลักสูตร (Goal and Objective) ว่าจะผลิตบุคคลให้มีลักษณะเช่นไร ซึ่งมีอยู่หลายระดับ ทั้งในระดับทั่วไป และระดับเฉพาะเจาะจง เช่นมุ่งหวังจะให้คิดเป็น สามารถประกอบอาชีพได้ หรือระดับเฉพาะเจาะจงลงไป เช่น การแก้ปัญหาโดยวิธีวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของหลักสูตร

2. เนื้อหา (Content) หลักสูตรต้องมุ่งเนื้อหา เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะเรียน จะสอน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย หลักสูตรอาจแบ่งเนื้อหากว้าง ๆ ในระดับทั่วไป หรือเฉพาะเจาะจงในระดับสาขาวิชา ภาควิชา หรือแต่ละหน่วย แต่ละตอนของภาควิชา

3. กระบวนการ (Procedure) หลักสูตรต้องบ่งแนวในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย อันได้แก่ แนวการดำเนินกิจกรรมการเรียน การสอน และยังรวมถึงกระบวนการอื่น ๆ อีกที่จะช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปตามเป้าหมาย เช่น โปรแกรมการสอนระยะสั้นระยะยาว การบริการเพื่อให้เอื้อที่จะดำเนินกระบวนการให้การศึกษา เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษา และหลักสูตรเฉพาะนั้น ๆ

4. เอกสารประกอบหลักสูตร (Curriculum Material) หลักสูตรที่สมบูรณ์พอที่จะนำไปปฏิบัติได้จริงให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร จะต้องมีเอกสารประกอบหลักสูตรต่าง ๆ อย่างพร้อมมูล เช่น ตำรา แบบเรียน โครงการสอน สมุดแบบฝึกหัด และอื่น ๆ

5. การประเมิน (Evaluation) เพื่อให้ได้ทราบว่า การดำเนินการของหลักสูตรเป็นไปตามความมุ่งหมายหรือไม่ เพียงไร จำเป็นต้องมีหน่วยประเมินคุณภาพ เพื่อเป็นเครื่องบ่งชี้สถานภาพจริงของการใช้หลักสูตร ฉะนั้นหลักสูตรจึงต้องบ่งแนวในการประเมินไว้อย่าง

สมิทธ คุณานุกร (2518 : 9) กล่าวถึง องค์ประกอบของหลักสูตรว่า เมื่อพิจารณาหลักสูตรในรูปแบบขององค์ประกอบแล้ว จะมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่

1. ความมุ่งหมาย (Objective)
2. เนื้อหา (Content)
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)
4. การประเมินผล (Evaluation)

การพัฒนาหลักสูตร

อาจกล่าวได้ว่า แม้หลักสูตรจะจัดได้ดีเพียงใดก็ตาม เมื่อใช้ไประยะหนึ่งก็มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมกับการปฏิบัติให้สอดคล้องกับความต้องการทางสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ยิ่งไปกว่านั้น มีอิทธิพลด้านอื่น ๆ เช่น ความก้าวหน้าในการค้นคว้าหาความจริงเกี่ยวกับการเรียนรู้ ความเชื่อต่าง ๆ ตลอดจนการพัฒนาในเรื่องเครื่องดนตรีต่าง ๆ ของมนุษย์ก็เป็นตัวการที่จะผลักดันให้หลักสูตร ซึ่งเป็นตัวกำหนดการจัดการเรียนการสอน การพัฒนากำลังคนเยาวชน เพื่อสนองความต้องการทางสังคมก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเรามักเรียกว่าวิธีการพัฒนาหลักสูตร

วิธีการปรับปรุง หรือพัฒนาหลักสูตร เป็นเรื่องใหญ่มาก ต้องอาศัยกำลังเจ้าหน้าที่หลาย ๆ ฝ่ายที่ปฏิบัติงานร่วมกัน วิธีดำเนินการส่วนใหญ่ก็มักจะดำเนินการประชุมสัมมนา นำปัญหาต่าง ๆ ไปหาทางแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้ด้วยดี มีอุปสรรคน้อยลง หรือค้นพบวิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ ได้

เรื่องที่ควรพิจารณาในการพัฒนา เกี่ยวกับหลักสูตรอาจมีดังนี้

1. จุดหมายของหลักสูตร ควรจะมุ่งหวังให้ผู้เรียนเป็นเช่นไร ข้อใดที่ประสบผล ข้อใดที่มีทางประสบผลน้อยหรือไม่ประสบผล ควรจะกำหนดจุดหมายอย่างไรจึงจะดี

2. จักให้มีการตรวจสอบเนื้อหาวิชาของหลักสูตรที่ว่า เรื่องใดมีประโยชน์ ควรจะแก้ไขปรับปรุงสื่อการสอนการใช้สื่อการสอนอย่างไร
3. เลือกเนื้อหา สื่อการสอน วิชาสอนที่ประสบผลมาแล้วทำการสาธิต หรือลองปฏิบัติการสอนกันดู
4. ควรเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญแต่ละวิชาเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตร มาชี้แจงให้คำแนะนำคั่งขอสังเกต และช่วยวางแผนที่จะปรับปรุงหลักสูตรรวมทั้งวางแผน ของจุดประสงค์กิจกรรมเฉพาะ เรื่องก็อาจทำได้

ข้อระลึกลงในการพัฒนาหลักสูตร

1. การพัฒนาหลักสูตรจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อมีการยอมรับฟังความคิดเห็นของครู ผู้ปฏิบัติจริง เพราะผู้ปฏิบัติย่อมสามารถที่จะชี้ให้เห็นข้อบกพร่องที่ควรแก้ไขได้เด่นชัด กับทั้งยังจะช่วยแนะแนวการพัฒนาหลักสูตรได้ดียิ่งกว่า
2. ผู้บริหารในระดับสูงควรสนับสนุนการวิเคราะห์วิจัยและใช้ผลการวิจัย อย่างจริงจัง ตลอดจนควรสนับสนุนข้อคิดเห็นต่าง ๆ ด้วย
3. หลักสูตรที่ดีควรกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำ (Minimum requirement) ไว้ สำหรับผู้เรียนทั่วไป ส่วนเด็กที่ฉลาดพิเศษก็มีแนวทางที่จะส่งเสริมให้ก้าวไปตามลำดับ ความสามารถ รวมทั้งสามารถช่วยเด็กเรียนอ่อนด้วย
4. ควรมีวิทยากรแต่ละสาขาวิชาให้ความร่วมมือ และพร้อมที่จะเสนอ แนวคิดต่าง ๆ ที่จะทำให้การพัฒนาหลักสูตรมีประสิทธิภาพ
5. การจัดเตรียมวัสดุหลักสูตร และเอกสารให้พร้อมมูล ย่อมช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรได้ผลเต็มที่
6. ควรจะมีการสำรวจความคิดเห็น และความต้องการของท้องถิ่น เพื่อช่วยให้หลักสูตรเหมาะสมกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น
7. ควรจะมีการสำรวจความคิดเห็นในการพัฒนาหลักสูตรอย่างกว้างขวาง
8. ไม่ควรให้กรรมการที่จัดทำหลักสูตร เข้มเข้าไปโตแยง หรือสงวนสิทธิ ในการแก้ไขหลักสูตร เพราะจะทำให้ไม่ได้แนวคิดที่ดี
9. ในการพัฒนาหลักสูตรใด ๆ ก็ตาม พยายามคิดหาทางส่งเสริมผู้เรียน ให้เจริญงอกงาม และสนองความต้องการของผู้เรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

10. การพัฒนาหลักสูตรที่ดี จำต้องพิจารณาถึงครูผู้สอนว่า ควรจะได้รับความรู้ความเข้าใจแบบใด จึงจะนำไปปฏิบัติได้ดีที่สุด ผลการใช้หลักสูตรย่อมขึ้นอยู่กับพื้นฐานของครูส่วนใหญ่ ประสิทธิภาพในการบริหารการศึกษา และการนิเทศการศึกษา มีส่วนสำคัญที่ของพิจารณาประกอบด้วย (บันลือ พฤษะวัน 2524 : 164-166)

ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

1. หลักสูตรที่ดีจะต้องสนองความต้องการ (Needs) ของสังคม
2. หลักสูตรที่ดีจะต้องสนองความต้องการ ของ เด็ก
3. หลักสูตรที่ดีจะต้อง เหมาะสมกับสภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมของ ประเทศ หลักสูตรที่ออกมาจะต้องไม่ใช่วัสดุครุภัณฑ์เกินกำลังทาง เศรษฐกิจ หรือหลักสูตรที่ออกมาจะต้องไม่ขัดกับหลักศีลธรรมอันดีของ สังคม คือจะต้องสนองความต้องการทาง ค่านิยม เศรษฐกิจและสังคมด้วย
4. หลักสูตรที่ดีจะต้อง เหมาะสมกับความสามารถของ เด็ก
5. หลักสูตรที่ดีจะต้องนำมาใช้โดยสะดวก
6. หลักสูตรที่ดีจะต้องมีความยืดหยุ่นได้

ทฤษฎีหลักสูตรในปัจจุบันก็ยืนยันในความเชื่อถือว่า วัตถุประสงค์เบื้องต้นของการศึกษาคือ การเปลี่ยนแปลงหรือการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของผู้เรียน ทั้งนี้ เพราะหลักสูตร (Curriculum) จะประกอบไปด้วยประสบการณ์ทั้งหลายทั้งปวงที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ในการเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงแก้ไข พฤติกรรมของนักเรียน ซึ่งแนวทางในการ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องช่วยเป็นเครื่องชี้ทางสำหรับการวางหลักสูตร

หลักสูตร เป็นเอกสารที่เขียนขึ้นไว้เพื่อให้โรงเรียนและครูปฏิบัติตาม หลักสูตร เป็นสิ่งมีบัญญัติขึ้นเพื่อให้โรงเรียนปฏิบัติตาม หลักสูตรจะรวมถึงการเรียน การสอน กิจกรรมต่าง ๆ และการวัดผลด้วย

องค์ประกอบของหลักสูตร สิ่งที่เรียกว่า "หลักสูตร" (Curriculum) นั้น ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 อย่างคือ

1. คำชี้แจงวิสัยหลักสูตร ควรจะใช้อย่างไรจึงจะบังเกิดผลดีในการสอน

2. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เพื่ออะไร มีจุดมุ่งหมายอะไร (Objective, aims, goals)

3. กำหนดจะให้สอนอะไรบ้าง ซึ่งจะรวมถึงเนื้อหาที่จะสอน ทักษะ (Skills) ที่ต้องการให้นักเรียนได้รับ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ควรจะให้แก่นักเรียน

4. แนวการวัดผลและการประเมินผล ของหลักสูตร

ขบวนการทางการศึกษา หรือกิจกรรมทางการศึกษานั้น มีอยู่ 3 ประการ ใหญ่ ๆ คือ

1. การวางหลักสูตร หรือการกำหนดหลักสูตร
2. กระบวนการ เรียนและการสอน
3. การวัดผล

1. การวางหลักสูตร

จะต้องจัดทำล่วงหน้า เพื่อให้ครูใช้เป็นแนวทางในการเตรียมตัว เพื่อทำการสอน ผู้ที่มีหน้าที่ในการกำหนดหรือวางหลักสูตรก็คือ ผู้เชี่ยวชาญ นักการศึกษา ตัวแทนของชุมชน ผู้แทนจากสถาบันการศึกษา เป็นต้น ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้วางหลักสูตร เพื่อให้สถาบันศึกษานำเอาไปปฏิบัติได้ และข้อสำคัญหลักสูตรนั้นจะต้องสนองความต้องการของสังคมส่วนรวมและของผู้เรียน

2. กระบวนการ เรียนและการสอน

กระบวนการ เรียนและการสอนนั้นจำเป็นต้องอาศัยวิธีการสอน (Methods of Instruction) ซึ่งจะทำหน้าที่แปลหลักสูตรออกมาในรูปของการกระทำและประสบการณ์ในการ เรียนรู้ของผู้เรียนกระบวนการ เรียนการสอนนี้จะรวมวิธีการทั้งหมดที่ใช้กระตุ้น และทำให้เกิดผลคือ การ เรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งจะรวมทั้งกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักนำตนเองควย

3. การวัดผล

การวัดผลจะเป็นวิธีการที่ใช้ช่วยในการพิจารณาตัดสินหลักสูตรที่กำหนดไว้ และวิธีการที่นำหลักสูตรไปใช้ในการ เรียนการสอน เกี่ยวกับหัวข้อดังนี้ คือ

1. ควรจะสอนอะไร
  2. ควรจะใช้วิธีการสอนอย่างไร จึงจะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
  3. ผลที่ได้รับเป็นอย่างไร และขบวนการวัดผลจะตอบคำถามดังนี้ คือ :
    4. ควรจะให้เรียนอะไรบ้าง
    5. จะต้องการสัมฤทธิ์ผล (Achievements) และประสิทธิผล (Efficiencies) อะไรจากการเรียนรู้
    6. ควรจะปรับปรุงหลักสูตร และการเรียนการสอนอย่างไร
- จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า หลักสูตร วิธีการสอน และการวัดผลนี้ จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องในกันและกันในขบวนการศึกษา ซึ่งจะแยกออกจากกันไม่ได้ เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีความสำคัญหักเดียวกัน และจะต้องอาศัย และดำเนินงานรวมกันไป อยู่ตลอดเวลา

ขอบข่ายของทฤษฎีหลักสูตร

ทฤษฎีหลักสูตรจะเกี่ยวข้องกับสิ่งสำคัญ 2 ประการ คือ

1. รากฐานในการวางหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย
  - 1.1 รากฐานทางค่านิยมวิทยา ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็ก กับหลักสูตรอันใดแก่ พัฒนาการ และการเรียนรู้ของคน
  - 1.2 รากฐานทางปรัชญา ปรัชญามีส่วนสำคัญในการวางแนวทาง ของการศึกษาอย่างมาก ซึ่งปรัชญาจะครอบคลุมไปทั่วทุกแขนงของการศึกษา เป็นต้นว่า ในค่านิยมการบริหาร การเรียน การสอน การปกครอง การวางหลักสูตร การแนะแนว การวัดผล เป็นต้น
  - 1.3 รากฐานทางค่านิยม การศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ แต่ละคนได้เรียนรู้ถึงวิธีการในการดำรงชีวิต เป็นกระบวนการที่ช่วยให้แต่ละคนได้ทราบ ถึงความเชื่อถือและอุดมคติของสังคมตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี และระเบียบ แบบแผนต่าง ๆ เพื่อช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ผลของ

การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคมนั้น จะมีอิทธิพลต่อหลักสูตรเป็นอันมาก ซึ่งความเปลี่ยนแปลงใหญ่ ๆ ที่มีอิทธิพลต่อหลักสูตรมีอยู่ 3 ประการคือ

- 1.3.1 ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
- 1.3.2 ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี
- 1.3.3 ความเปลี่ยนแปลงทางความเป็นอยู่และสภาพ

แวดล้อม

2. หลักการและวิธีการในการวางหลักสูตร

ในการวางหลักสูตรนั้น จะเกี่ยวข้องกับกาหนดความมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์การเลือกวิชา และเนื้อหาวิชา รวมทั้งการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายการเลือกประเภทของหลักสูตรที่จะนำมาใช้ การกำหนดลำดับชั้นของเนื้อหาวิชา และการกำหนดอัตราเวลาเรียนของแต่ละวิชา ตลอดจนการกำหนดวิธีการวัดผล และการประเมินผลซึ่งเป็นการวัดคุณภาพของหลักสูตร และยังรวมถึงกำหนดการนำหลักสูตรไปใช้ด้วย

หลักการและวิธีการที่ควรยึดถือในการวางหลักสูตร มีดังนี้ คือ

1. หลักและวิธีการในการกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. หลักในการเลือกวิชาเพื่อบรรจุลงในหลักสูตร
3. หลักในการกำหนดลำดับชั้นของเนื้อหาวิชา
4. หลักในการแบ่งเวลาการเรียนการสอนของแต่ละวิชา
5. วิธีการในการวางหลักสูตร

สิ่งที่ควรคำนึงถึงก็คือ ไม่ควรนำเรื่องของการกำหนดวิชา และการจัดประสบการณ์มาปนกัน เพราะการกำหนดวิชาเป็นความจำเป็นเบื้องต้นของการวางหลักสูตร ส่วนการจัดประสบการณ์นั้นจัดโดยอาศัยวิชาเป็นหลัก (ปราณี เดกิงผล 2519 : 21-57)

การพัฒนาหลักสูตรในระดับอุดมศึกษาของไทย มีความแตกต่างกับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอยู่บ้างที่ตรงที่สถาบันอุดมศึกษามีอิสระที่จะเริ่มต้นทำตัวเอง เพราะครูในสาขาวิชาอยู่ที่สถาบันแต่ละแห่งแล้ว ในขณะที่ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มักจะมีหน่วยงานกลางจัดทำให้ ซึ่งครูมีบทบาทน้อยในการดำเนินงานในการพัฒนา

หลักสูตร มีหัวข้อที่ควรทำความเข้าใจเป็นขั้นตอนทั้งหมด 5 ขั้นตอนด้วยกัน การทำตามขั้นตอนต่าง ๆ จะกระทำโดยมีคณะกรรมการหลักสูตร หรือคณะกรรมการวิชาการ รับผิดชอบโดยเฉพาะ

ในการพัฒนาหลักสูตรนั้นโดยทั่วไปจะเริ่มต้นที่การพิจารณาปรัชญา และ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรก่อน เพื่อให้แน่ใจว่าหลักสูตรจะมุ่งไปทางไหน บางหลักสูตร จะเขียนไว้ชัดเจน บางหลักสูตรเพียงแต่กำหนดว่าจะผลิตบุคลากรแล้วก็ทิ้งไว้กว้าง ๆ เพียงนั้น ในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรเราจึงควรพิจารณาปรัชญาและจุดมุ่งหมาย ให้ชัดเจนก่อนเป็นเบื้องต้น การกำหนดปรัชญาและจุดมุ่งหมายควรคำนึงถึงปัญหาของ หลักสูตรปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความต้องการ ของผู้เรียนแนวนโยบายของมหาวิทยาลัยและของคณะเหล่านี้ประกอบกัน

การกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ตามวัตถุประสงค์เป็นขั้นตอนต่อไป หลักสูตรอุดมศึกษาจะเน้นในเรื่องเนื้อหาเป็นหลักสำคัญ การกำหนดเนื้อหาจึงเกี่ยวข้องกับ ไปถึงอัตราส่วนระหว่างวิชาการศึกษาทั่วไปและวิชาชีพ (General and Specific) วิชาเลือกและวิชาบังคับ วิชาที่ต้องเรียนก่อนและเรียนหลัง (Sequence) วิชาที่ต้อง ปักฝนเพิ่มเติม วิชาที่ต้องอภิปรายสัมมนา เป็นต้น ปัญหาที่จะพบในหลักเกณฑ์นี้ก็คือ จะเลือกรายวิชาและเนื้อหาใดมาไว้ในหลักสูตร รายวิชาใดสามารถจะตัดทิ้งไปได้ เจ้าของวิชาจะยอมหรือไม่ เหล่านี้เป็นปัญหาใหญ่ที่จะต้องพบในการพัฒนาและปรับปรุง หลักสูตร (ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ 2524 : 31-32)